

РЕЦЕНЗИЯ

на
докторската дисертация на Оксана Хорват-Станчева
на тема: „Партньорски отношения, личностна типология и ефективност на
позитивната психотерапия“
с научен ръководител проф. д-р Антоанета Русинова-Христова

Рецензент: Проф. д.пс.н. Толя Стоицова
Нов български университет

Представеният за рецензиране дисертационен труд е структуриран в две основни части – теоретична и емпирична, които включват 5 глави, придружени с увод, приноси моменти, насоки за бъдещи изследвания, библиография и приложения. Обемът обхваща 236 страници текст без шестте приложения. Добро впечатление правят многото на брой използвани литературни източници – 156, на български, руски и английски език. Приложенията са нетрадиционни поради характера на дисертацията обхващат първичните и вторичните способности в позитивната психотерапия; примери за позитивно претълкуване на симптома в разглежданата терапия; диференциално-аналитичен инвентар и проблеми в партньорствата, както и структурирано интервю и специализиран терапевтичен разговор. С приложенията, текстът обхваща 256 стандартни страници.

Добросъвестно е събран и рефериран целенасочено към темта на дисертацията голям обем от източници. Това показва, че докторантът познава много добре научната литература в областта, в която разработва дисертационната си тема.

В увода коректно са представени актуалността на проблема, личната мотивация за избор на позитивната психотерапия като обект на изследване по отношение на партньорствата и техните разстройства, както и основната теза, която се защитава в дисертацията, а именно, че личностните характеристики на индивида предопределят проблемите в партньорските взаимоотношения и съответно избора на стратегии за тяхното преодоляване. Също така, макар и лаконично, защото е въвеждащата част, е представена и използваната методология. Отлично впечатление ми направи, че докторант Станчева още в увода посочва недобрата проученост на проблематиката, с която се занимава в дисертацията като по този начин ни убеждава в дисертабилността на темата.

Без да преразказвам съдържанието на главите, ще поставя само някои акценти в тях. Първата глава е изцяло теоретична. Тя представя типологията на Карл Юнг, към която аз лично съм пристрастна, тъй като смятам, че тя е много добра основа за изучаване на личността от социалнопсихологична гледна точка в различни специализираните групи, включително и в психотерапевтични. Концепцията на Юнг е представена детайлно като не е пренебрегнат приносът на Майерс и Бригс на един по-късен етап. Най-същественото е, че се обръща внимание върху общото виждане на тримата изследователи – Юнг, Майерс и Бригс за личността „като динамично цяло, основано върху динамичното взаимодействие между функциите и нагласите“ (с.4 от автореферата).

Втората глава се фокусира отново теоретично върху представянето и изясняване същността на партньорските отношения и то от гледна точка на позитивната психотерапия. Тези два основни конструкта – партньорските отношения и позитивната психотерапия, са ключови и не случайно са изнесени в темата на дисертацията. Като много положителни, оценявам два момента в тази глава:

1. И двата конструкта са разгледани в рамките на социалната психология, или адекватно е приложен социалнопсихологичен подход към личността, тъй като докторантът е дал заявка още в увода, че изследването ще бъде в областта на позитивната психотерапия.

2. Направена е логическа и много сполучлива връзка между личностната типология на Карл Юнг и позитивната психотерапия на основата на пресечните точки между двете.

За мен представлява интерес как образът на човека в позитивната психотерапия се свързва с формирането на структурата на индивида, която се определя като „актуални способности“ (с. 46 от дисертацията и графика 2 към нея, на с. 47). Споменати са трите основни подхода в позитивната психотерапия – позитивен, съдържателен и стратегически.

Последната трета глава от първата общотеоретична част, е посветена изцяло на позитивната психотерапия – от историческите ѝ корени и етапи на развитие до днешното ѝ институционализиране. Носеща интригуващ и донякъде опасен титул „Ефективност на психотерапията ...“ и т.н. (с.78), безспорно най-интересен е параграф 3.5. Измерване на ефективността на психотерапията (с.98). Защо смятам, че ефективността е интригуваща и едновременно с това – опасна. Това е класически въпрос, одавна започнал своя

професионален дебат, който нито е завършил, нито като дебатиране има еднозначна интерпретация. Привържениците на психотерапията са убедени, че нейната ефективност зависи от прилаганите методи и професионализма на психотерапевта. Скептиците – откровено се съмняват във възможността да се измери ефективността на психотерапията, независимо от какъв тип. Затова, искам да посоча научната смелост на докторант Оксана Хорват-Станчева, че освен изследването ѝ областта на позитивната психотерапия, обръща внимание и на въпроса за ефективността на психотерапията изобщо.

По-конкретно, в трета глава прецизно са обсъдени изследователските стратегии и трудностите при осъществяването на изследвания в психотерапията изобщо. Относно трудностите, едва ли може да се намери дипломиран психолог, който да оспори това становище. Затова и оценявам високо и поздравявам докторант Станчева отново за смелостта да избере такова сложна тема за дисертационна разработка. От друга страна, работейки в областта на позитивната психотерапия, похвален е стремежът на докторанта, да съчетае практиката със задълбочено научно изучаване на съответната проблематика.

Логично, втората част на дисертацията, включваща още две глави, след теорията в първата част, е емпирична. Тези две глави специфицират цялостния теоретичен анализ, предложен в предходните три глави като четвърта глава се фокусира върху постановката и дизайна на емпиричното изследване. Коректно са формулирани основната цел и задачите на изследването. Основната теоретична хипотеза е разписана в шест работни хипотези.

Поради характера на изучаването, изследваните лица са 64, по-голямата част – жени, на възраст между 34 и 36 години. Попадащи в средната възраст, но в ранната ѝ част, това са хора в най-работоспособната възраст с голяма перспектива за личностно и професионално развитие.

Добро впечатление също ми прави спазването на етичността към участниците в изследването – данните са анонимни, но всеки от тях би могъл да се информира за своите собствени резултати.

Процедурата на изследване бих нарекла класическа – с експериментална и контролна група, тествани два пъти. Методическият инструментариум обхваща батерия от пет теста, очевидно това са много измервания, които компенсират неголемия брой изследовани лица. Ще изброя само наименованията на тестовете, някои с абривиатурата им: MBTI, WIPPF,

тест за чувство на кохерентност, тест за изследване компонентите на психичното състояние (българска адаптация на В. Русинова) и тест за изследване на оптимизма. Към тази батерия от тестове, докторантът прилага и още два специфични метода, а именно – структурирано интервю и специализиран психотерапевтичен разговор. В заключение, бих казала, че тази четвърта, методологична глава представя коректно и подробно дизайна, методите и процедурата на изследване.

Безспорно, най-голяма тежест като авторов принос и от гледна точка на науката, носи последната, пета глава. Тя е посветена на резултатите от цялостното изследване и тяхната интерпретация. Резултатите са представени качествено, илюстрирани с множество графики и таблици.

Ще се спра само на доказателствената част, и интерпретацията на данните, засягащи доказването на хипотезите.

Първата, третата, четвъртата и шестата хипотеза се потвърждават частично. Втората и петата се потвърждават изцяло, макар втората на по-ниско равнище на значимост. Като четях внимателно дисертацията, още при доказателствата за първата хипотеза, отбелязах за себе си научната почтеност на докторанта, който точно интерпретира данните и прецизно установява, че подкрепата на хипотезата е частична. Понататък, това мое мнение се затвърди. Би било лесно за докторанта – млад изследовател, след завършване на изследванията да преформулира хипотезите си така, че те да се подкрепят изцяло от данните. Чест прави на докторант Станчева, че е запазила научната коректност, която е по-важна от всякакви хипотези и данни, която е изключително ценно качество за един сериозен изследовател. Нещо повече, отсъствието на потвърждаване на хипотези, което не е случаят с настоящата рецензирана работа, например може да бъде сериозна мотивация за търсене на нови обяснителни модели и генериране на нови хипотези – нещо особено ценно за науката.

Получените много на брой резултати са обобщени на 10 страници в 36 извода. Това е параграф 5.2. Обобщение на резултатите (с. 214-224 от дисертацията). Бих казала и аз в обобщение – много трудоемка работа, извършена отговорно, детайлно и прецизно.

В следващия параграф – 5.3. Заключение, този път лаконично се сумира идеята на дисертацията, резултатите от изследванията и насоките за бъдеща работа в същата проблематика.

Или, основният текст на дисертацията на докторант Оксана Хорват-Станчева представя цялостен изследователски цикъл – от теория, през методики и емпирични изследвания и анализ на резултатите от тях и възможността те да се приложат на практика, до формулирането на принципни направления за нова изследователска дейност в позитивната психотерапия.

Авторефератът от 32 страници отговаря точно на дисертационното съдържание. Петте приносните моменти са формулирани ясно и много сполучливо – без излишни изхвърляния, което се случва при младите изследователи. Приемам ги изцяло, както са формулирани от докторанта. Трябва да призная, че наистина формулирането на приносни моменти е един от препъни кмъните в дисертационните трудове. В случая докторантът се е справил много добре.

Още веднъж да подчертая, че, както в дисертацията, така и в автореферата, отлично впечатление ми прави представените насоки за бъдещи изследвания в областта. Пожелавам на Оксана в бъдеще като изследовател, не само като практик, да се заеме с част от тях.

Трите публикации по темата на дисертацията са сериозни – научна статия в списание „Психологични изследвания“ и два доклада, публикувани в сборници. Единият доклад е изнесен на Първия национален конгрес по клинична и консултативна психология, а вторият – на международна конференция „Психологическа интервенция и превенция на конфликта при съчетаване на семейния и професионалния живот“.

Преди заключението искам да изкажа голямото си удовлетворение, че съдържателните ми забележки по време на апробацията на дисертацията са взети под внимание. Това ми подсказва, че дисертантът е отворен към страничен научен поглед и е способен да възприема необходимостта от корекции, т.е. да се учи. А степента, за която се кандидатства, освен научна, е и образователна. Искам да маркирам само две малки бележки и да задам един въпрос. Бележките ми са ориентирани по-скоро към бъдещо представяне на научни изследвания:

1. Тази бележка звучи като техническа, но според мен има голямо смислово значение. Смятам, че основните изводи от толкова задълбочено изследване, което е осъществил докторантът, както и заключението на целия дисертационен труд, е по-добре да се отделят в отделни части, както са увода, главите и библиографията, хапример, а не да бъдат параграфи в емпиричната последна глава. Така, изводите и заключението ще получат тежестта, която заслужават.

2. Вярно е, че са малко изследванията в областта на позитивната психотерапия, затова пожелавам на докторант Станчева в бъдеще да се стреми да публикува на английски или друг популярен език, не само на български.

Въпросът ми е продиктуван от научно любопитство: Като имам предвид привързаността на младите хора към Интернет, каква е причината да не бъде използван нито един онлайн източник по темата?

Заключение:

Докторант Оксана Хорват-Станчева представя сериозно разработен теоретико-емпиричен дисертационен труд с изводи, подкрепени от резултатите на прецизно проведено изследване. Специално искам да отбележа и отличния език и стил, на който е написана дисертацията – строго научен и едновременно с това – ясен и разбираем. Бележките ми, по-скоро насочени към бъдещото развитие на докторанта като изследовател, не омаловажават безспорните достойнства на труда.

Авторефератът пресъздава точно съдържанието на дисертацията с приносите в нея. Докторантът има необходимите публикации по темата. За мен без съмнение трудът удовлетворява високите изисквания за исканата степен и затова предлагам на уважаемите колеги от научното жури да присъдим образователната и научната степен „Доктор“ на Оксана Хорват-Станчева за дисертацията ѝ „Партньорски отношения, личностна типология и ефективност на позитивната психотерапия“.

20.09.2016

Рецензент:

Проф. д.пс.н. Толя Стоицова